

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
SECȚIA FILOSOFIE**

**REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT**

**TITU MAIORESCU ȘI I.L.CARAGIALE:
UN PARALELISM
FILOSOFICO-LITERAR**

**Conducător științific
Prof.Univ.Dr.: VASILE MUSCĂ**

**Doctorandă:
Prof.GABRIELA IONESCU**

~2012~

~ 1 ~

TITU MAIORESCU ȘI I.L.CARAGIALE:

UN PARALELISM

FILOSOFICO-LITERAR

CUPRINS

ARGUMENT	5
CAP.1 STUDIILE ȘI FORMAREA INTELECTUALĂ A LUI TITU MAIORESCU	10
1.1.De la școala românească la prestigioasa Academie Theresiană.....	13
1.2.Perioada vieneză: raționalism herbartian, logică și scientism.....	14
1.2.1.La Academia Theresiană din Viena - refugiul în studiu sau aspirația spre o supremație a spiritului.....	14
1.2.2.Contactul cu filosofia.....	20
1.2.3.Influența Herbartiană.....	21
1.3.Etapa berlineză, extinderea orizontului filozofic.....	24
1.3.1.Orientarea către filozofia umanistă, estetică, metafizică, teoria culturii.....	24
1.3.2.Doctoratul la Giessen cu disertația <i>De philosophia Herbarti</i>	
1.4. La Paris - comprimarea și finalizarea studiilor universitare.....	30
1.5.Revenirea în țară și asumarea responsabilităților.....	32
1.6.Titu Maiorescu – <i>spiritus rector</i> al culturii române.....	41
CAP.2 „LOGICA” LUI TITU MAIORESCU –PUNCT DE PLECARE AL FILOSOFIEI ROMÂNEȘTI	51
2.1.Preocupări constante pentru Logică.....	51
2.2. Importanța prelegerilor de logică de la Universitatea din Iași (1863) în elaborarea <i>Logicii</i>	55
2.3.Structura și conținutul <i>Logicii</i>	57
2.3.1. Logica Elementară.....	58
2.3.2.Metodologia.....	66
2.4.Metamorfozele logicii.....	77
2.4.1.Prima ediție – Logica din 1876.....	77
2.4.2.A doua ediție (1887), îmbogățită cu o parte de metodologie..	79
2.4.3.Ediția 1898 - ediție definitivă.....	82

2.5. Studenții lui Maiorescu și percepția lor despre <i>Logică</i>	84
CAP.3 T.MAIORESCU ȘI I.L.CARAGIALE – INTERFERENȚE SPIRITUALE	
3.1. Prietenia și distanțarea celor doi scriitori.....	91
3.2. <i>Junimea – Entre qui veut, reste qui peut</i>	96
3.2.1. Criticismul junimist.....	97
3.2.2. Titu Maiorescu și I.L.Caragiale la <i>Junimea</i>	100
3.3. Studiul critic „ <i>Comediile d-lui I.L.Caragiale</i> ” de Titu Maiorescu.....	103
3.4. Consonanța în idei.....	106
3.4.1. Formele fără fond maioresciene reflectate în scrierile lui Caragiale.....	106
CAP.4 CARAGIALE ȘI FILOSOFIA	123
4.1. Preocupări filosofice.....	125
4.2. Filosofia artei din “Câteva păreri”.....	128
CAP.5 CARAGIALE – OMUL SPECTACOL	133
5.1. Repere biografice.....	134
5.1.1. Studii și formare.....	136
5.1.2. Viața și activitatea.....	141
5.2. Caragiale în conștiința contemporanilor.....	145
5.3. Considerații asupra operei.....	148
5.3.1. Dramaturgia.....	149
5.3.2. Proza.....	152
5.3.3. Ironia lui Caragiale.....	155
5.4. Receptări critice.....	161
CONCLUZII	170
ANEXĂ	180
BIBLIOGRAFIE	214

TITU MAIORESCU ȘI I.L.CARAGIALE: UN PARALELISM FILOSOFICO-LITERAR

Cuvinte cheie: herbartianism, scientism, estetică, criticism junimist, critică de direcție, teoria formelor fără fond, prelecțiuni populare, spirit critic, logică, metodologie, interferențe spirituale, antinomia esență/aparență, antiretorism, filosofia lui Caragiale, caragialism, ironia.

Rezumat:

Lucrarea intitulată *Titu Maiorescu și I.L.Caragiale: Un paralelism filosofico-literar* reprezintă un exercițiu de reflexivitate, o încercare de a investiga aspectele comune celor doi scriitori, cu scopul de a readuce în actualitate gândirea profundă ce îi caracterizează, în contextul mișcării contemporane de europenizare, având în vedere că Maiorescu a fost cel dintâi în cultura noastră care a pus problema deschiderii culturii române spre Europa, iar Caragiale a fost cel dintâi care a ridicat dramaturgia românească la standarde europene. De asemenea, în circumstanțele actuale, în care societatea se confruntă cu o adevărată inflație de carte, considerăm oportun să ne amintim de Maiorescu și mai ales de îndemnul său de a disocia modelele bune de cele rele, de a disocia valorile reale, pe baza unor criterii estetice clar stabilite.

Punctul de plecare al acestui demers de a realiza un paralelism filosofico-literar între două personalități proeminente ale culturii românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Titu Maiorescu și Ion Luca Caragiale, l-a constituit, pe de o parte constatarea că în operele celor doi scriitori există consonanțe profunde de convingeri și idealuri, iar pe de altă parte faptul că destinele lor au interferat deseori în timpul vieții și, mai mult de-atât, ambii au fost mai mult sau mai puțin preocupați de filosofie și literatură, iar operele lor lasă loc pentru noi abordări.

Cercetarea noastră încearcă o abordare comparativă și sintetică, înnoitoare, a celor doi scriitori, urmărește traseul formării lor intelectuale, înfățișează o serie de considerații pe marginea manualului de *Logică* elaborat de Maiorescu, reliefează consonanța în idei dintre cei doi, prietenia și distanțarea lor, precum și activitatea fiecăruia la *Junimea*; caută, de asemenea, să distingă accentele filosofice prezente în scrierile lui Caragiale și amintește anumite aspecte literare prezente în operele lor.

Elementul de noutate al lucrării de față constă în valorificarea personală a mărturisirilor maioresciene, din cele opt volume de *Jurnal și epistolar*, consemnate pe parcursul întregii sale

vieți, precum și în expunerea sistematică a liniilor de confluență din viața și opera celor doi scriitori.

Am reliefat în teza noastră faptul că ambii scriitori au făcut pionierat, au fost inițiatori, „au despărțit apele de uscat”: Titu Maiorescu, având vocație de întemeietor, a fost preocupat de întregul fenomen cultural românesc, nu doar de o anumită latură, ci de fenomen ca întreg; el a fost un *spiritus rector* al culturii române, spirit călăuzitor în filosofie, critică literară, lingvistică, drept, învățământ, iar I.L.Caragiale, deși a excelat în dramaturgie, scrierile sale demonstrează și preocupări legate de multe alte aspecte, inclusiv de filosofie.

Lucrarea noastră este structurată în cinci capitole, precedate de *Argument* și urmate de *Concluzii* și *Bibliografie*.

În primul capitol, **STUDIILE ȘI FORMAREA INTELECTUALĂ A LUI TITU MAIORESCU**, 1.1.De la școala românească la prestigioasa Academie Theresiană, 1.2.Perioada vieneză: raționalism herbartian, logică și scientism, 1.3.Etapa berlineză, extinderea orizontului filozofic, 1.4.La Paris - comprimarea și finalizarea studiilor universitare, 1.5.Revenirea în țară și asumarea responsabilităților, 1.6.Titu Maiorescu – *spiritus rector* al culturii române, am urmărit traseul formării acestei personalități de excepție, care a avut o importanță majoră în evoluția culturii noastre, în modernizarea și occidentalizarea învățământului și în popularizarea filosofiei și logicii în spațiul românesc. Am subliniat în paginile acestui capitol influența paternă covârșitoare exercitată asupra copilului Titu Maiorescu, importanța hotărâtoare a studiilor în mediul german pentru devenirea sa, pentru dobândirea unei impresionante erudiții, precum și orientarea decisivă din adolescență către filosofie și logică.

Într-un mediu saturat de raționalism herbartian, de preocupări pentru logică și de scientism Maiorescu nu putea face excepție: „În perioada vieneză, 1851-1858, Maiorescu urmează studii liceale serioase la Theresianum, dominate în planul ideilor de raționalismul rigid, în descendență kantiană, al lui Herbart.”¹ Ca absolvent al Academiei Theresiene, școală pentru fii de nobili și înalți demnitari, Maiorescu a fost șef de promoție, continuându-și studiile în mediul academic berlinez. Deși perioada în care a studiat la Berlin s-a rezumat la un singur an, în acel climat dominat de filosofia speculativă de orientare vag hegeliană, tânărul Maiorescu s-a îndreptat către estetică, metafizică și teoria culturii. Scrierile din această perioadă (publicate

¹ Vasile Muscă, *Titu Maiorescu și Böhm Károly. Lupta în jurul sistemului. (O paralelă filosofică)*, în vol. *Discurs despre filosofie*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005, p.157

târziu, abia în 1981 la editura Dacia, în volumul *Titu Maiorescu. Scrieri de tinerețe 1858-1862*) aduc în prim plan cultura filosofică a lui T.Maiorescu, mult mai bogată decât reiese din *Critice* sau *Logică*, scot în evidență predominantă filosofică a gândirii și a preocupărilor sale, contribuția decisivă a filosofiei la formarea spirituală a viitorului om de cultură.

În vara lui 1859, la doar 19 ani, obține doctoratul în filosofie (*magna cum laudae*) la Giessen în Germania cu teza *De philosophia Herbarti*, tradusă și publicată abia în 1981 în volumul *Titu Maiorescu. Scrieri de tinerețe*, sub titlul *Relația – tratare filosofică*. În această disertație doctorală se află temeiul convingerii lui Maiorescu, că învățământul gimnazial și universitar trebuie să beneficieze în primul rând de virtuțile formatoare ale logicii.

Dar nu trebuie să uităm, în ceea ce privește, formația sa filosofică și intelectuală că: „*Indiferent de posibile interpretări (că a fost hegelian sau herbartian sau kantian), Maiorescu este mereu el însuși, asimilând o mare experiență a cugetării, și integrând-o cu discernământ, cu simț critic în metodologia pe care și-a făurit-o și pe care a aplicat-o în analiza fenomenului literar românesc și a culturii și civilizației românești ca atare.*”²

Interesul constant pe care Maiorescu îl nutrește pentru filosofie și logică s-a materializat în cunoscuta sa lucrare *Logica*, a cărei structură și forță de iradiere în epocă a fost expusă în capitolul al doilea, „**LOGICA**” **LUI TITU MAIORESCU –PUNCT DE PLECARE AL FILOSOFIEI ROMÂNEȘTI**: 2.1.Preocupări constante pentru *Logică*, 2.2. Importanța prelegerilor de logică de la Universitatea din Iași (1863) în elaborarea *Logicii*, 2.3.Structura și conținutul *Logicii*, 2.4.Metamorfozele logicii, 2.5.Studenții lui Maiorescu și percepția lor despre *Logică*.

Manualul de *Logică* scris de Titu Maiorescu este una dintre lucrările cele mai influente ale culturii și învățământului românesc și nici nu se putea altfel, dat fiind că autorul este cel care a pus bazele școlii românești de filosofie și logică. În latura sa conceptuală, *Logica* lui Titu Maiorescu – lucrare elaborată sistematic după toate normele științifice ale conceperii unui manual, poate sta în același rând cu lucrările clasice de același gen. Vasta cultură filosofică a autorului și pasiunea sa pentru logică se concretizează în scrierea acestui manual, care, timp de peste cinci decenii, a fost carte de căpătâi pentru învățământul filosofic românesc. În ceea ce privește structura cărții, autorul organizează conținutul în două părți, fiecare subsumând mai

² Al. Boboc, *Titu Maiorescu și filosofia germană clasică*, în vol.*Filosofie românească. Studii istorico- filosofice în perspectivă comparată*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2007, p.53

multe capitole și subcapitole: **Partea I, Logica Elementară**, cuprinde: teoria noțiunilor, teoria judecăților, teoria silogismelor; iar **Partea a II-a, Metodologia**, conține: teoria descrierii și a clasificării, teoria definițiunii și a diviziunii, teoria demonstrațiunii și teoria inducțiunii.

Preocupare constantă în viața filosofului Maiorescu, *Logica* prinde contur într-o perioadă destul de tulbură a existenței sale și este publicată într-o primă ediție la editura Socec, în 1876, sub numele de: *Logica. Partea I: logica elementară*. Un manual de 110 pagini, didactic, abstract, precis, cu note abundente scrise în grecește și latinește și cu un aparat bibliografic impunător (partea a doua a *Logicii* - metodologia - a rămas un proiect ce se va concretiza mult mai târziu, în 1887). Ca structură, *Logica* este diferită și față de *Prelegerile de logică* din 1863 și față de *Elemente de logică pentru gimnazii* din 1858, sugerând o viziune nouă, deductivistă, specifică logicii moderne. Manualul de Logică va fi reeditat, într-o formă definitivă în 1898, ceea ce-i va permite lui Maiorescu să revină cu noi îndreptări și adăugiri.

Manualul de *Logică* se va bucura de o largă circulație și va reprezenta pentru câteva decenii una dintre cărțile fundamentale pentru învățământul românesc. *Logica* lui Titu Maiorescu a continuat să aibă succes în învățământul superior și în cel liceal chiar și după 1909, anul în care Maiorescu s-a retras de la Universitatea din București. Cererea unor noi ediții a apărut ca firească, astfel, în 1913 apare ediția a VI-a, iar după stingerea din viață a autorului (1917), ediția a VII-a în 1919, ambele identice ultimelor revizuirii și adăugiri din 1898.

Este adevărat că în primele decenii ale secolului al XX-lea apar numeroase studii, articole sau lucrări mai ample de logică. Rezonanța lor este însă restrânsă, întrucât tratează probleme izolate sau de amănunt, opinii asupra unor probleme de logică sau asupra unor logicieni. Manualul după care studențimea învăța sistematic logica rămăsese tot acela al lui Titu Maiorescu. Prestigiul fostului magistru s-a menținut, continuând să însuflețească pe toți cei care studiau logica, chiar dacă nu erau „la cea dintâi învățare” a acestei științe. Deși „apostol al adevărului”, al unui adevăr sigur, etern, obiectiv, unul și același pentru toți, deasupra condițiilor de timp și spațiu, Titu Maiorescu, prin ironia sa, prin toate criticile și sfaturile sale a descurajat lipsa de talent, conveniența socială, aberațiile în scrierea limbii materne, judecățile strâmbe asupra poeziei și literaturii românești, fiind unul dintre principalii îndrumători ai culturii naționale. În acest sens, Titu Maiorescu izbutește să se mențină în actualitate, încrederea sa în puterea adevărului, dar și aplicarea lui pentru extinderea cunoștințelor și sporirea condițiilor binelui general, l-au condus pe Maiorescu spre o poziție mai puțin radicală, spre o relativizare a adevărului, mai conformă cu

realitatea. Conflictul dintre cele două direcții filosofice, kantiană și spenceriană, pe care Maiorescu a încercat să-1 explice și să-1 stăpânească, a creat condițiile unei emulații intelectuale, a trezit și cristalizat gândirea filosofică originală românească.

În următorul capitol, al treilea, **T.MAIORESCU ȘI I.L.CARAGIALE INTERFERENȚE SPIRITUALE**: 3.1. Prietenia și distanțarea celor doi scriitori, 3.2. Junimea – *Entre qui veut, reste qui peut*, 3.3. Studiul critic „*Comediile d-lui I.L. Caragiale*” de Titu Maiorescu, 3.4. Consonanța în idei, argumentăm că în operele celor doi importanți scriitori ai culturii române, Titu Maiorescu și I.L. Caragiale, există anumite corespondențe, manifestate la nivelul concepției socio-culturale și la nivelul principiilor care le-au fost călăuză de-a lungul întregii vieți.

Dintre iluștrii contemporani ai lui T. Maiorescu, acela care a rezonat cel mai profund cu teoriile și principiile lui a fost I.L. Caragiale. Pe lângă contextul socio-cultural în care și-au desfășurat activitatea și care, inevitabil, i-a influențat și se regăsește în scrierile lor, o cauză a concordanței între unele dintre ideile celor doi mentori ai culturii noastre este faptul că destinele lor s-au intersectat deseori și în viață. Însă, dincolo de aspectele biografice, întâlnirea spirituală a celor doi scriitori se produce preponderent pe tărâmul *Junimii*, ale cărei principii le promovează fără nici un fel de dificultate în opere, pentru simplul fapt că principiile acestei confrerii de spirite erau și principiile lor. Este bine cunoscut faptul că Maiorescu este liderul incontestabil al societății, iar Caragiale a fost unul din membrii de prestigiu ai acestei grupări de intelectuali. Prin scrierile lor, ambii au încurajat dezvoltarea spiritului filosofic, critic, oratoric, printre contemporani, angajând cultura română într-o nouă direcție. Fini observatori ai societății, fiecare dintre cei doi amendează, în stilul său specific, aspectele negative ale societății pe care vor să o reordoneze, să o corecteze trasând direcții de urmat, în cazul lui Maiorescu, sau ironizând, parodiind moravurile sociale, așa cum o face Caragiale.

Curentul cultural promovat de societatea *Junimea*, se manifestă începând cu anul 1863, timp de un sfert de secol, ca o mișcare de modernizare profundă și de aplicare ferventă a spiritului critic. Principalul merit al societății este acela de a fi pus bazele spiritului critic modern în cultura și literatura română, reprezentând, în aceeași măsură, o reacție împotriva lipsei de echilibru între formele împrumutate din afara țării și fondul cultural românesc moștenit de la pașoptiști, însă „*criticismul maiorescian este unul de o factură mai specială, filosofic, clădit pe niște idei generale și cu aceasta spiritul ce susține interior întreaga concepție junimistă este de*

*calitate filosofică. Filosofia constituie expresia cea mai densă, dar și cea mai profundă a vieții spirituale a unui popor. O cultură până atunci preponderent istorică și filologică este așezată pe o temeinică bază filosofică. Astfel că spiritul critic maiorescian se va manifesta cu precădere într-o critică culturală, de direcție.”*³

Până la conferințele nedrepte ale lui Caragiale la adresa lui Maiorescu, cel dintâi era apreciat cu asupra de măsură de către fondatorul *Junimii*, care avea o intuiție extraordinară a talentului. Dramaturgul își câștigase destul de repede un loc privilegiat în sânul societății junimiste, prin emiterea unor exacte judecăți de valoare cu privire la creațiile confrăților junimiști chiar dacă nu întotdeauna pe placul acestora. Devine un obicei pentru ei doi ca I.L.Caragiale să îi citească mai întâi lui Maiorescu piesele scrise, pe care acesta le promova și le susținea chiar și atunci când nu se bucurau de un mare succes pe scenă. Înainte de a da citire comediilor în fața prietenilor de la *Junimea*, autorul le supunea aprecierii lui Titu Maiorescu. Dacă, în general, comediile lui Caragiale s-au bucurat de succes încă de la apariție și reprezentarea lor pe scenă a fost foarte apreciată, au existat totuși printre contemporanii lui oameni lipsiți de simțul umorului, care nu i-au apreciat comediile, considerându-le imorale, care nu au râs nici la comicul situațiilor, nici la comicul de limbaj.

Acestora le răspunde Maiorescu în studiul din 1885 „*Comediile d-lui I.L.Caragiale*” demonstrând că, întrucât tipurile lui Caragiale sunt reale, ne dau impresia autenticității, izbutesc să ne fixeze în lumea lor imaginară, sunt și morale, moralitatea artei stând în gradul de perfecțiune artistică. Așadar, caracterul de autenticitate a tipurilor reprezentate rezolvă și chestiunea trivialității, de care fusese învinuit Caragiale, iar pentru a menține iluzia realității, eroii trebuie să vorbească limba situației lor.

Sociologia maioresciană a culturii⁴ concretizată în teoretizarea raportului dintre fondul cultural autohton și formele instituționale împrumutate din afara țării, în care autorul accentuează primordialitatea fondului asupra formei, poate fi recunoscută cu ușurință în comediile și proza scurtă a lui Caragiale, firește ilustrată cu mijloacele proprii dramaturgului. Opera lui Caragiale este cea mai puternică expresie literară a criticii sociale a junimismului și, în consecință, a sociologiei maioresciene a culturii. Caragiale ilustrează în plan literar ceea ce Maiorescu teoretizase în studiile sale critice: lupta împotriva formelor fără fond, critica îndreptată împotriva

³ Vasile Muscă, *Întemeietorii: Titu Maiorescu și Junimea*, în *Încercare asupra gândirii românești*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2009, p.59

⁴Ibidem , p.50

defectelor pașoptismului, reacția contra retorismului exagerat al pașoptiștilor, combaterea discursurilor patetice demagogice, demascarea falsei erudiții, respingerea nonvalorii identificată la nivelul limbii, dar și la nivelul instituțiilor statului.

În cunoscuta sa teorie a formelor fără fond, Maiorescu atrage atenția asupra preluării formelor civilizației occidentale fără a fi creat în prealabil un fond care să le preceadă și la care să fie adaptate acestea și condamnă „*vițiul de care este molipsită viața noastră publică, adecă lipsa de orice fundament solid pentru formele dinafară ce le tot primim.*”⁵ Caragiale este și el în asentimentul lui Maiorescu când scoate în evidență, aproape în întreaga sa operă, opoziția puternică dintre aparență și esență, contrastul dintre ceea ce sunt oamenii și ceea ce vor să pară.

Capitolul 4, **CARAGIALE ȘI FILOSOFIA:** 4.1.Preocupări filosofice, 4.2.Filosofia artei din “Câteva păreri”, reliefează preocupările filosofice ale dramaturgului, care a fost analizat, studiat, apreciat prin prisma criticii literare în foarte multe studii, articole și cărți, în schimb relația sa cu filosofia fiind mai puțin scoasă la lumină.

Despre preocupările cu privire la filosofie ale inspiratului scriitor nu au rămas mărturii exprese, însă acestea au putut fi deduse din scrierile sale, din corespondența dramaturgului și din amintirile apropiaților despre el. Caragiale s-a apropiat de filosofie, în special prin intermediul societății Junimea pe care o frecventa; deși nu era atât de instruit ca Maiorescu sau alți junimiști, totuși în operele sale se întâlnesc adesea referiri la filosofi cunoscuți în epocă sau la teorii filosofice moderne la acea dată, fapt ce demonstrează că dramaturgul avea cunoștințe de filosofie. Despre modul în care “filosofa” Caragiale își amintește Constantin Rădulescu-Motru, care a scris în 1932 un studiu pe această temă, publicat mai târziu în *Amintiri despre Caragiale* și, mai aproape de noi, în contemporaneitate, Marta Petreu abordează acest aspect al operei caragialiene în cartea sa *Filosofia lui Caragiale*, notând că “*pentru Caragiale , filosofia este, în primul rând, o explicație de tip causal. De aceea, a filosofa înseamnă a căuta cauza «să filosofăm, să căutăm cauza la orișice.» Mai mult, a filosofa, nu înseamnă a căuta orice fel de cauză, ci, într-o bună tradiție aristotelică, a căuta cauza primară. [...] În al doilea rând, după cum reiese din Politică și literatură, filosofia este știința defnirii noțiunilor problematice; adevărul, de exemplu – despre care scriitorul nu îndrăznește să spună ce este: o proprietate a existenței; locul de întâlnire dintre existența și mintea umană; sau este de natură pur subiectivă*

⁵ Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, în *Opere, vol.I Critice*, București, Editura Univers Enciclopedic, p.161

– este o asemenea noțiune. [...] În al treilea rând, filosofia este o explicație a năravurilor umane, deci este totuna cu filosofia morală... . În al patrulea rând, pentru Caragiale filosofia este, ca pentru cei vechi, o mare mângâiere: «mare bine mi-ar face un taifas de seară târzie, după atâtea neazuri! A filosofa e, de bine de rău, o mare mângâiere, și mare nevoie am de puțină mângâiere.»⁶

Desele lui intervenții din publicistică demonstrează și o înclinație către o filosofie a artei. Principalele subiecte, care îl preocupă și revin constant în articolele sale, sunt legate de artă, în general, de esența operei literare, de talent și stil. În *Câteva păreri*, confesiunea sa de credință, dramaturgul cu înclinații filosofice caută răspunsul la întrebarea controversată în epocă cu privire la finalitatea artei: Artă pentru artă? Sau artă cu tendință? Caragiale observă că polemica între partizanii artei pentru artă și cei ai artei cu tendință nu ajunge la nici un rezultat, polemistiții rămânând, în final, fiecare la propria opinie. Talentul este în concepția sa responsabil cu nașterea unei opere artistice, dar pentru ca afirmația lui să fie sustenabilă, scriitorul trebuie să definească această trăsătură vitală autorilor de opere de artă. Astfel, autorul ajunge să dea contur într-o definiție originală procesului creației și talentului – condiție necesară creatorilor: „A crea - a apuca din haosul inform elemente brute, a le topi împreună și a le turna într-o formă, care să îmbrace o viață ce se diferențiază într-un chip absolut hotărât de tot ce nu este ea - aceasta este puterea naturii și a artistului. Și această putere la artist o numim talent. Talentul este deci puterea de expresivitate ce o au în deosebi unii, pe lângă iritabilitatea ce o au toți.”

Aspectele esențiale referitoare la viața și opera lui Caragiale au fost expuse în capitolul 5, **CARAGIALE – OMUL SPECTACOL**: 5.1. Repere biografice, 5.2. Caragiale în conștiința contemporanilor, 5.3. Considerații asupra operei, 5.4. Receptări critice. Caragiale a fost toată viața lui un desăvârșit actor, dublat de un foarte lucid spectator. Să luăm aminte că primele impresii mai puternice i-au venit de la trupele de turnee provinciale, îndeosebi de la aceea condusă de marele ghiduș care a fost unchiu-său, Iorgu Caragiale, că a năzuit înainte de orice să fie actor, că a făcut conservatorul dramatic doi ani, sub conducerea celuiilalt unchi, ilustrul Costache Caragiale, îmbătrânit și pe povârnișul carierei, și că s-a resemnat să scrie teatru numai după ce se convinsese că nu poate juca teatru. Despre această neizbândă a sa, desigur cea dintâi și poate cea mai dureroasă, în prima tinerețe, n-a spus niciodată nimănui nimic; își ascundea pregătirea profesională până și soției sale. Ca autor dramatic și-a limitat activitatea la câteva

⁶ Marta Petreu, *Filosofia lui Caragiale*, Editura Polirom, Iași, 2012, p.109-110

piese, în interval de șase-șapte ani (comediile sunt reprezentate între 1879-1895). Ce e drept, *Năpasta* e din 1890. Ea face însă parte din structura lui duală, dar Caragiale, ca spectator al tragicomediei umane, „prindea” mai lesne nota comică decât pe cea tragică. Deprins să mimeze, din copilărie, la școala liberă a lui Iorgu Caragiale, contrafăcea destul de bine, în viață, schima patetică, reușind a-și impresiona mai tinerii și naivii prieteni, ca Vlahuță, și Delavrancea. Nu era un melancolic, cum credeau ei, un nefericit, care-și ascundea suferințele. Dacă e deci drept să vedem în Caragiale o măsură de judecată sănătoasă, oare aceasta înseamnă că marele scriitor a fost un scriitor popular, în ritm cu reacțiile opiniei comune a timpului său? Noi credem că nu. Departe de a fi răsfrânt media de sensibilitate a timpului său, nivelul de simțire contemporană, Caragiale a fost, dimpotrivă, în opoziție față de ea. El s-a ivit în timpul marilor prefaceri ale liberalismului și a participat o scurtă bucată de vreme la frământările epocii, începând cu republica de o zi a Ploieștilor. Ca ziarist, tot în rândurile presei liberale a debutat, după cum și începuturile sale literare s-au desfășurat în revista umoristică *Ghimpele*, cu directivă liberală. Dar biruința liberalismului, și anume lunga guvernare de doisprezece ani a lui I.C.Brătianu, îl găsește în rândurile *Junimii* conservatoare, iar trilogia sa politică: *O noapte furtunoasă*, *Conul Leonida față cu reacțiunea* și *O scrisoare pierdută*, se alimentează din peisajul experienței sale de tinerețe, luat în derâdere. Acele trei comedii de structură politică, astăzi încă atât de populare, loveau însă în curentul public al timpului său. Ele au avut să lupte cu simpatiile secrete sau mărturisite, ale publicului din staluri și galerii, pentru progres. Cum era firesc geniului său, lupta a fost câștigată, pe scenă, dar nu în ritm cu mișcarea politică, ci tocmai dimpotrivă, în contratimp cu ea. Caragiale a repurtat o biruință literară, în sensul contrarevoluției politice a vremii.

Tot așa după cum a avut curajul să se opună curentului politic în comedie, Caragiale a îndrăznit să înfrunte opinia comună în toate direcțiile manifestării ei culturale, între el și opinia comună, sub raportul gustului literar și artistic, a fost un permanent conflict. Zeflemeaua lui Caragiale - care a născocit porecla de „mof”, sau mai bine zis a cules-o din mai vechea panoplie a umorului publicistic, dar i-a dat toată greutatea și toată puterea, a fost arma cu care a combătut idealismul timpului său.

El este cel dintâi mare scriitor obiectiv al nostru, meritul său fiind în primul rând acela de a fi un mare creator de tipuri și de scene de viață, prin care opera sa devine o adevărată „comedie umană”, un document artistic al moravurilor unei epoci, scriitorul apărând ca un istoric umorist al parvenitismului autohton. Caragiale se mișcă între comic și tragic, între poezie și proză, între

genurile periferice (gluma, anecdota, schița) și cele consacrate (sonetul, fabula, imnul și tragedia), între calendarul popular și revista de oarecare autoritate, între anonim, pseudonimie și asumarea paternității, între publicul popular al cafenelelor și al strazii și publicul mai pretențios al Teatrului Național sau chiar al saloanelor literare, în fine, între „stânga” și „dreapta” politică, adică între liberali și conservatori. În comedii, în schițe și în gazetaria Notițelor critice, Caragiale are în vedere, aproape cu ostentație, un număr de teme la ordinea zilei, Republica din Ploiești, revizuirea Constituției, garda civică, repausul duminical, problema bucătăreselor maghiare, trenul de plăcere, atentatele lui Sarafoff sau ciocnirea iminentă a Pământului cu cometa. Niciodată mai mult decât la Caragiale, ficțiunea nu s-a aflat mai aproape de realitate, niciodată un scriitor nu ne-a dat, într-un chip mai puternic, impresia că ceea ce citim este comedia propriei noastre existențe.

Textele lui Caragiale pun pe scenă câteva tipuri din viața noastră socială de astăzi și le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfățișării lor în situațiile anume alese de autor. **Comediile** sunt inspirate din viața burgheziei române din a doua jumătate a secolului trecut. Ca un scriitor clasic, Caragiale analizează formele parvenirii și parvenitismului ca trăsătură tipologică a omului. El urmărește ambiția și orgoliul unei lumi care trăiește într-un moment favorabil afirmării. Lumea aceasta nu este o lume abstractă ci este concretizată istoric, astfel încât Caragiale își proiectează întreaga viziune clasică în spațiul românesc, specificul parvenirii fiind ilustrat într-un mod particular prin oameni, situații și limbaj caracteristice societății burgheze românești la începutul perioadei ei de afirmare.

Comediile sale își extrag substanța comică din evidențierea contrastelor caracteristice parvenirii. Scriitorul se oprește la niveluri sociale diferite, de la micul înavuțit al mahalalei la marea burghezie de provincie, în fond subliniind același fenomen. Un loc aparte în dramaturgia lui I.L. Caragiale îl ocupă **drama** în două acte „*Napasta*”, publicată în „Convorbiri literare” (1890). Ea reprezintă o încercare a dramaturgului de a echilibra în opera sa comicul cu tragicul, universul burghez orașenesc cu cel țărănesc. **Schițele și Momentele**, largesc considerabil orizontul uman și social al operei comice a lui Caragiale. Scrise între 1878 și 1909, dar mai ales în anul 1900, când a avut un contract cu ziarul „Universul”, adunate apoi în volumul „**Momente**” (1901) aceste miniaturi literare au fiecare în parte un farmec deosebit, iar în totalitatea lor însumează o lume extrem de pitorească în înfățișările ei publice și particulare. După felul lumii evocate, schițele pot fi grupate pe serii: viața de familie, școala, justiția, „high life-ul”, etc., peste

tot se reliefează același contrast dintre esența și aparența unei burghezii recent parvenite sau sperând să parvină. Formele schiței sunt dintre cele mai surprinzătoare: scenetă, povestire, rapoarte, telegrame, antologie de scrisori, tablă de materii etc. Toate sunt remarcabile prin concizie.

Concluziile cercetării noastre reliefează, așadar, interferențele filosofico-literare existente în gândirea și în scrierile celor doi clasici ai culturii române: Titu Maiorescu și Ion Luca Caragiale, dat fiind faptul că ambii scriitori au adus contribuții incontestabile la evoluția culturii noastre, din in punct de vedere filosofic, dar și literar.

Dacă Maiorescu pune bazele criticii literare și filosofiei, susține alfabetul latin, principiul ortografiei fonetice, îmbogățirea vocabularului cu neologisme doar când este necesar, Caragiale aduce dramaturgia la cele mai înalte standarde. Pronunțându-se în perfectă cunoștință de cauză în chestiuni privind funcția și condiția culturii în societate, el a scris articole de maxim și permanent interes pe teme de politică culturală, de psihologie a creației, a emis aprecieri asupra artei române contemporane și a unora dintre producătorii ei, iar ca portretist ironic al burgheziei în ascensiune a scos la iveală ridicolul care provine din neasimilarea civilizației, din contrastul dintre aparență și esență, din amestecul de cultură și incultură, de civilizație și barbarie, amestec manifestat în ideile, în simțirile, în purtările și limbajul personajelor sale.

Bibliografie:

- Caragiale, I.L., *Opere, I Proza Literară*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2000
- Caragiale, I.L., *Opere, II Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2000
- Caragiale, I.L., *Opere, III Publicistică*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2001
- Caragiale, I.L., *Opere, IV Corespondența*, București, Editura Național, 2004
- Caragiale, I.L., *Politice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000
- Maiorescu, Titu, *Opere, vol. I. Critice*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2005
- Maiorescu, Titu, *Opere, vol. II Traduceri. Încercări Literare*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2005
- Maiorescu, Titu, *Opere, vol. III-IV Discursuri Parlamentare*, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă - Univers Enciclopedic, 2005
- Maiorescu, Titu, *Scrieri din tinerețe (1858-1862)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981
- Maiorescu, Titu, *Logica*, București, Editura Academiei Române, 1940
- Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, vol I, București, Editura Socec, 1937
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol. I*, București, Editura Minerva, 1975
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol. II*, București, Editura Minerva, 1978
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol. III*, București, Editura Minerva, 1980
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol. IV*, București, Editura Minerva, 1983

- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol.V*, București, Editura Minerva, 1984
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol.VI*, București, Editura Minerva, 1986
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol.VII*, București, Editura Minerva, 1987
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol.VIII*, București, Editura Minerva, 1989
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și Epistolar, vol.IX*, București, Editura Minerva, 1989
- Burlacu, Doru George, *Revenirea la Maiorescu (1963-1993)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997
- Cazacu, Aurel M., *O paradigmă a inteligenței românești. Logica lui Titu Maiorescu*, București, Editura Academiei Române, 2007
- Cazimir, Șt., *Amintiri despre Caragiale*, București, Editura Minerva, 1972
- Cazimir, Ștefan, *Caragiale recidivus*, București, Editura pentru literatura națională, 2002
- Călinescu, Alexandru, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Iași, Editura Institutul European, 2000
- Călinescu, G., *Istoria Literaturii Române*, Craiova, Editura Vlad & Vlad, 1993
- Călinescu, G., *Studii și comunicări*, București, Editura Tineretului, 1966
- Cioculescu, Șerban, *Caragialiana*, București, Editura Eminescu, 1987
- Cioculescu, Șerban, *Viața lui I.L.Caragiale*, București, Editura Pentru Literatură, 1969
- Dobrescu, Al., *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, București, Editura Minerva, 1988
- Dragomir, Alexandru, *Crise banalități metafizice*, București, Editura Humanitas, 2004
- Fanache, V., *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002
- Florian, Mircea, *Filosofie Românească*, Craiova, Editura Aius, 2005

- George, Alexandru, *Caragiale. Glose, dispute, analize*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996
- Goci, Aureliu, „*Fenomenul Caragiale*” și reîncarnările virtuale, București, Casa Editorială Curierul Dunării, 2002
- Ibrăileanu, G., *Studii literare*, Iași, Editura Junimea, 1986
- Iosifescu, Silvian, *Momentul Caragiale*, București, Editura pentru Literatură, 1963
- Iorgulescu, Mircea, *Eseu despre Lumea lui Caragiale*, București, Editura Cartea Românească, 1988
- Lovinescu, E., *T.Maiorescu*, București, Editura Minerva, 1972
- Manolescu, Florin, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Editura Humanitas, 2002
- Manolescu, Nicolae, *Contradicția lui Maiorescu*, București, Editura Humanitas, 2000
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008
- Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, Editura Saeculum I.O., 2000
- Muscă, Vasile, *Discurs despre filosofie*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005
- Muscă, Vasile, *Încercare asupra gândirii românești. Schița unui profil istoric*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2009
- Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, București, Editura Cartea Românească, 2008
- Negulescu, P.P., *Leții de logică*, București, Editura Paideia, 2001
- Ornea, Z., *Viața lui Titu Maiorescu vol.I-II*, București, Editura Cartea Românească, 1987
- Ornea, Z., *Junimea și Junimismul*, București, Editura Minerva, 1998
- Papadima, Liviu, *Comediile lui I.L.Caragiale*, București, Editura Humanitas, 1996

- Petreu, Marta, *Filosofia lui Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Albatros, 2003
- Petreu, Marta, *Filosofii paralele*, Cluj Napoca, Editura Limes, 2005
- Petrovici, Ion, *Curs de logică*, Iași, Editura Institutul European, 2000
- Ralea, Mihai, *Scrieri*, vol.II, București, Editura Minerva, 1977
- Rusu, Liviu, *Scrieri despre Titu Maiorescu*, București, Editura Cartea Românească, 1979
- Slavici, Ioan, *Amintiri*, București, Editura Minerva, 1983
- Steinhardt, N., *Cartea Împărtășirii*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 1998
- Tomuș, Mircea, *Opera lui I.L.Caragiale*, București, editura Minerva, 1977
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Lider, 1996
- Vartic, Ion, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 2002
- Studii despre opera lui I.L.Caragiale, ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Ion Roman, București, Editura Albatros, 1975

Studii

- Boboc, Alexandru, *Titu Maiorescu și filosofia germană clasică*, în vol. *Filosofie românească. Studii istorico-filosofice în perspectivă comparată*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2007
- Brucăr, Iosif, *Filosoful Titu Maiorescu*, în *Titu Maiorescu. Logica (cu îndreptările, adăogirile și însemnările autografe ale autorului)*, București, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1940
- Muscă, Vasile, *Întemeietorii: T.Maiorescu și Junimea*, în vol. *Încercare asupra gândirii românești*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2009
- Muscă, Vasile, *Titu Maiorescu și Böhm Károly. Lupta în jurul sistemului. (O paralelă filosofică)*, în vol. *Discurs despre filosofie*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005

- Muscă, Vasile, *Caragiale, eternul nostru contemporan*, în vol. *Discurs despre filosofie*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005
- Rădulescu-Motru, C., *Filozofia lui Caragiale*, în vol. *Amintiri despre Caragiale*, coord. Șt. Cazimir, București, Editura Minerva, 1972
- Rădulescu-Motru, C., *Actualitatea lui T. Maiorescu*, în *Mărturisiri*, București, Editura Minerva, 1990
- Simion, Eugen, *Studiu introductiv la Titu Maiorescu. Opere*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005

Dicționare:

- Blackburn, Simon, *Oxford. Dicționar de filosofie*, traducere de Cătălina Iricinschi, Laurian Sabin Kertesz, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999